

УДК 378.147:33

DOI: 10.15587/2519-4984.2018.127309

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І ЗМІСТ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ТВОРЧИХ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКТИВАХ

© С. В. Чиркина

У статті розкриваються основні принципи формування професійної діяльності майбутніх учителів у творчих мистецьких колективах. Визначається зміст технології формування готовності майбутніх педагогів. Охарактеризовано провідні напрями компетентнісно-творчого розвитку, принципи формування готовності майбутнього вчителя музики. Також висвітлено науково-педагогічні засади формування професійних

компетентностей майбутніх вчителів музики в процесі фахового навчання

Ключові слова: формування, готовність, вчителі, майбутні вчителі, музика, мистецтво, музичне мистецтво, професійна діяльність

1. Вступ

Сучасна освіта спрямована на виховання громадянина і патріота України, любові до української мови та культури, повагу до традицій народу. Його головне завдання – формування системи національних інтересів молоді як основних пріоритетів світоглядної культури і в той же час шанобливе ставлення до традицій інших народів. Слід зазначити, що сучасний освітній процес орієнтований на принцип національної освіти, що передбачає створення умов для нового покоління стосовно вивчення історії свого народу, його мови, засвоєння і розширення духовної культури, національних традицій, звичаїв. При підготовці студентів до майбутньої діяльності викладача музики необхідно розвивати навички активного сприйняття музичних творів, формувати здатність аналізувати твори музичного мистецтва в процесі практичної роботи над інструментом.

2. Літературний огляд

У наукових дослідженнях професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва проблема виконавської компетенції обґрунтована у різних напрямках. Особливості підготовки студентів до музично-просвітницької діяльності висвітлюються у праці «Музична освіта в Україні на межі тисячоліть: стан, проблеми, перспективи» [1] та «Педагогіка: загальна і мистецька» [2]. Систему професійної підготовки студентів до художньо-естетичної діяльності обґрунтовано у науковій праці «Конкурентноздатність педагога як складова його професійної компетентності» [3].

Дослідження виконавської майстерності висвітлюються в науковому дослідженні «Учитель, музика, діти» [4]. Спроможність майбутнього вчителя музичного мистецтва до художньо-інтерпретаційної, самостійно-творчої, проектувально-презентативної діяльності зумовлюють компетентнісний підхід до процесу сценічно-виконавської підготовки.

Вивчення стану формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до професійної діяльності у творчих мистецьких колективах дає змогу констатувати, що ця проблема актуалізується як структурний компонент загальної освітньої парадиг-

ми, основною метою якої є формування в майбутнього фахівця здатності до самостійного проектування й творчого розв'язання професійних завдань у нових умовах сьогодення.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – окреслити основні принципи і зміст технології формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до професійної діяльності у творчих мистецьких колективах.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Висвітити теоретичні і методичні підходи до питання формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до професійної діяльності у творчих мистецьких колективах.

2. Окреслити основні принципи формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до професійної діяльності у творчих мистецьких колективах.

3. Висвітити зміст технологій формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до професійної діяльності у творчих мистецьких колективах.

4. Принципи і зміст технології формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до професійної діяльності у творчих мистецьких колективах

У процесі дослідження особливого значення надавалося визначенню основних принципів та змісту технологій формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до професійної діяльності у творчих мистецьких колективах. Процес становлення готовності майбутніх вчителів є складним і трудомістким, оскільки він містить всі знання і навички, які людина вивчив протягом періоду навчання.

Музична і виконавська діяльність по формуванню готовності майбутніх учителів - основна форма роботи, навколо якої весь навчально-виховний процес здійснюється в класі базових, додаткових музичних інструментів і супроводу. В ході навчання майбутнього вчителя необхідно опанувати широким репертуаром для майбутньої пе-

дагогічної та виховної роботи, придбати набір важливих практичних навичок (грати на слух, переносити, читати з листа, можливість супроводжувати прості частини), а також вміти зображувати об'язно і осмислено твір мистецтва.

Наукове розуміння педагогічної парадигми формування готовності майбутнього вчителя музики дозволило визначити інноваційну парадигму вчителя музики як основну парадигму дослідження і розвинути його структуру.

Перший рівень (ядро) інноваційної парадигми майбутнього вчителя музики – це мультикультурний імператив, другий рівень представлений науковим, методичним, інноваційно-інноваційним та музично-педагогічним, третій рівень представлений методами і технологіями в якості результатів дослідницької діяльності, синергетичного ефекту в результаті інноваційної діяльності, духовності і комунікації як результатів музичної та педагогічної діяльності. Синергетичний підхід визначається лідерством у формуванні готовності майбутнього вчителя музики, оскільки він враховує багаторівневу діяльність, самовизначення і самопроекцію вчителя [5].

Такий підхід дозволить досягти якісно нових рівнів власного професійного і особистого саморозвитку майбутнього викладача музики, дозволить систематично бачити професію вчителя, високий рівень узагальнення системи знань про професійні, педагогічних і пов'язаних з нею галузей науки і навичок їх ефективного застосування. Високий рівень узагальнення привів до складної структури готовності і зажадав створення його концептуальної моделі. Аналіз формування майбутніх вчителів музики з використанням градацій факторів соціалізації особистості дозволив виділити чотири підструктури інновацій: мікропростір (рівень соціокультурного простору уроку), мезопростір (рівень соціокультурного простору школа), макропростір (національна система освіти) та мегапростір (європейський освітній простір).

Аналіз специфіки музичного і виконавського творчості дозволяє визначити певні критерії рівня розвитку майбутнього вчителя з таких підстав:

- емоційний відгук і творчий підхід до розшифровки тексту автора;
- адекватність виконуючих засобів виразності до наміру автора;
- визначення музичної форми твору – виразність мелодії і динаміки;
- виразність ритму темпу;
- колірні характеристики тембру;
- здатність слухати гармонію і поліфонію;
- відповідність технічних прийомів музичного зображенню [6].

Рівень музичного та творчого розвитку майбутнього вчителя залежить від участі вчителя в створенні і перекладі інтерпретації музичної роботи.

Багато включити в план репертуару майбутнього вчителя музики більшу кількість простих, але цікавих образних музичних творів, виконаних на практиці, які, як правило, невеликі за розміром, але мають різні проблеми з продуктивністю і на яких технічні і виконавські навички виробляються, розвивається внутрішній і тембрний розвиток.

Майбутні музичні вчителі усвідомлюють важливість такого освітнього контенту і в своїй роботі застосовують п'ять музичних і дидактичних принципів, які розвивають художні орієнтації майбутніх музикантів [7].

Першим таким принципом є збільшення обсягу навчально-педагогічного репертуару, вивчення якомога більшої кількості творів різних художніх стилів, жанрів і форм, збагачення професійного свідомості, музичного та інтелектуального досвіду студента.

Прискорення темпів обробки певної частини навчального матеріалу, оволодіння необхідними виконавчими навичками та навичками в короткі проміжки часу є таким другим принципом, обумовленим першим і співіснують з ним в нерозривній єдності. Реалізація цього принципу забезпечує постійне і швидке поповнення освітнього процесу різною інформацією, а також відкриває шляхи для розширення професійного світогляду студента, розвитку його художньої компетентності.

Третій принцип стосується збільшення обсягу теоретичної інформації під час навчання; використання широкого спектру інформації музичного, теоретичного і музичного історичного характеру, який збагачує свідомість учня дитячими системами понять і понять, пов'язаних з конкретним навчальним матеріалом [8].

Четвертий музично-дидактичний принцип вимагає використання таких методів навчання, які розвивають музичне сприйняття майбутнього фахівця, професійно важливі особисті якості: емоційно-естетична чутливість, увага, аналітичне мислення. Серед різних методів, які вчать студентів розуміти і відчувати музичний контент, особливе значення надається методу асоціацій. Активне використання асоціацій в процесі вивчення музичної роботи пробуджує увагу учня, викликає певний емоційний відгук, допомагає вирішувати конкретні інтерпретаційні завдання. Істотною умовою розвитку уваги музиканта є використання методу емоційного і семантичного аналізу музичних творів, забезпечує глибоке розуміння інтонаційної контенту. Ефективна робота цього методу на всіх етапах роботи над продуктом вирішує проблеми уваги, покращує запам'ятовування музичного матеріалу.

П'ятий принцип передбачає використання різних активних форм навчання, розвиток незалежності та творчої ініціативи майбутнього фахівця. Для розвитку художньої незалежності викладачі фортепіано включають в навчальну програму студентів неускладнені твори з дитячого репертуару, які обробляються без допомоги вчителя [9].

Навчання фахівця такого типу повинне проводитися в різних напрямках, суть якого полягає у формуванні компетенцій різного змісту в вчителя музики / музики: базовому (загальнокультурному, інтелектуальному, соціально комунікативному), загалом професійному (психо-педагогічна, соціально-педагогічна), спеціально професійна / профільна (музично-методична, вокально-хорова, інструментально-виконавча). Стратегічною метою освітнього процесу повинна бути підготовка висококваліфікованого вчи-

теля, професійна музична і педагогічна діяльність якого відповідає за інтелектуальне, моральне, етичне, культурне і художнє розвиток молодого покоління.

Процес формування компетентного музичного вчителя містить два обов'язкових додаткових компонента - теоретичну підготовку (музикознавство і методологію) і практичну діяльність (промислове навчання), в ході яких відбувається апробація набутих знань, навичок, навичок. Початковий етап навчання фахівця – надати йому основні музичні та теоретичні знання. «Знання музики» і «знання музики» ведуть до успішної професійної діяльності майбутнього вчителя музики. Саме вони дозволяють ефективно розвинути музичну культуру студентів, в зв'язку з чим актуалізується музична компетентність вчителя.

Важливим фактором формування музичної компетентності в майбутньому вчителя музичного мистецтва є ретельне вивчення музичної літератури / історії музики (національного і світового). Вони синтезують дисципліни узагальнюють знання на музично-теоретичних курсах (теорія елементарної музики, гармонія, аналіз музичних творів, поліфонія), звертаються до дисциплін гуманітарного циклу (історія, філософія, література) та суміжних мистецтв. Музична література, історія музики залучають майбутніх вчителів до скарбниці національної та світової музичної культури, дають уявлення про музичному процесі – розвиток музики з найдавніших часів до наших днів.

Ці дисципліни розвиваються в майбутніх вчителів до класичного музичного мистецтва, розширення їх музичного досвіду в процесі вивчення творів різних жанрів і форм, історичних епох, художніх стилів і національних шкіл. У класах з музичної літератури / історії музики майбутні вчителі вчать сприймати музичний твір в нерозвиненому єдності його змісту і форми, усвідомлювати його як цілісний художній і естетичний феномен. Таким чином, дисципліни музичної літератури та історії музики утворюють компетентного фахівця в області базових знань, широких культурних і когнітивних інтересів, позитивних духовних і ціннісних орієнтацій та естетичних смаків.

Наполегливість учня досягне бажаного рівня, якщо з перших днів його навчання він буде дотримуватися певних обов'язкових принципів:

– поступово опановувати матеріалом, доводити виконання завдань кожного етапу до максимальному ступені досконалості;

– іти до мети по-своєму, але ні в якому разі не знецінюючи її;

– підготовка роботи до виконання, виховання в собі нетерпимості до недосконалості і наближенню, як категорії дилетантизму;

– розглядати організаційні труднощі тільки з одного кута, як перешкода для досягнення досконалості.

Вся педагогічна робота повинна бути спрямована на постійне, раннє освіту високої поваги до музики, як такої, і процес її асиміляції. В цьому відношенні надзвичайно важливо поєднувати теорію з практикою, орієнтувати учня на оволодіння різними технологіями в області ведення мистецтва, щоб ус-

пішно вирішувати професійні проблеми, які надають якісний вплив на самостійну роботу студента. Вчити майбутнього вчителя музики самостійно обробляти пісню і хоральний репертуар, формувати вміння працювати над нею, значить вирішувати ряд творчих завдань, які складають основу діяльності, а також у позанавчальній роботі. Вивчаючи індивідуальні особливості майбутніх вчителів, вчитель терпляче вселяє йому розуміння незалежності як властивості персонажа, заснованого на знанні його роботи, виходячи з його поглядів і поваги до інших. Необхідно переконати учня в тому, що творчі сумніви, хворобливий і копіткий вибір варіантів зацікавлені в знанні всього, що було створено і створено, це не тільки не суперечить реальній незалежності, але, навпаки, є його необхідною умовою для створюючи власну переконаність [10].

Компетентне і творчий розвиток майбутнього вчителя музики здійснюється за такими основними напрямками:

– особистісно-орієнтований підхід в процесі індивідуальних уроків в проведенні в класі хору і практична робота з хором;

– пошук і використання різних форм і методів проведення занять, різних мистецьких заходів в тісному зв'язку з суб'єктами музично-теоретичного та індивідуального циклів;

– використовувати у викладанні викладацького досвіду кращих вчителів музики, методистів, які стали власністю сучасних методів музичної освіти;

– залучення студентів до виконавчого мистецтва як засіб підвищення навичок ведення, педагогічні знання, навички (концерти, лекції, концерти, тематичні конкурси) та інші [11].

Все це є природним наслідком майбутнього вчителя музичного мистецтва, питання про принципову різницю між психологічною атмосферою проведення в атмосфері класу і проведенням «живого» хору і будь-якого кращого наміри учня, його творчий темперамент залишиться безплідним, якщо він не опанує складної наукою, спілкується з хором і реалізує свої ідеї на практиці [12].

5. Результати дослідження

Отже, необхідною умовою професійного зростання майбутнього фахівця є формування художньої компетентності. Рівень його формування визначає успіх його практичної діяльності. Тому в навчально-виховному процесі вчителя фортепіано застосовують такі музичні і дидактичні принципи, спрямовані на формування художньої компетентності:

1) підвищення розміру навчально-викладацького репертуару, дослідження якомога найбільшого числа творів різних художніх стилів, жанрів і форм;

2) форсування дослідження конкретної частки навчального матеріалу;

3) застосування великого діапазону інформації музичного, абстрактного і музично-історичного характеру;

4) використання методів викладання, формування музичного сприйняття, професійно значущих індивідуальних властивостей;

5) застосування діючих конфігурацій викладання, формування самостійності і творчої ініціативи майбутнього вчителя музики.

Отже, можна визначити такі основні педагогічні умови, які сприяють творчій діяльності і самореалізації особистості майбутнього вчителя:

– забезпечити можливість реалізації своїх здібностей в сфері праці, а саме: в навчальному процесі, в пізнавальному працювати зі студентами, в системі професійного розвитку з метою саморозвитку самооцінки; допомога самовизначення кожного вчителя в абсолютно всіх областях існування за допомогою персонального підбору;

– формування творчої атмосфери, правильний моральний і загально психологічний фон в команді;

– забезпечення вільного часу майбутньому педагогу (реалізація ідей інтенсифікації роботи в фактичній роботі, оптимізація навчального процесу, наукова організація праці) з цілю формування обставин з метою самореалізації особи в дозвіллі, збільшення його загального рівня культури;

– своєчасний позитивний аналіз роботи з метою формування відчуття насолоди; вміння відзначити, сформувати і дати оцінку творчій неповторності;

– дослідження досягнень психолого-педагогічної науки, провідна практика;

– різноманітні форми діяльності відповідно до формування групової творчості; матеріального і морального заохочення вчителів.

Загальна практика і дослідження демонструють, що процес розвитку викладацької творчості у майбутніх викладачів не матиме ефективних результатів, в разі якщо не буде досягнута його базисна цілісність з розвитком особистості, формування можливості сприймати викладацьку роботу як творчий процес. Для того щоб виховувати справжню творчу людину, удосконалювати можливі креативні можливості, потрібно освоїти способи і знаряддя, які фор-

мують креативні особливості майбутнього вчителя. Щоб реалізувати цю мету, сам учитель повинен бути здатний створити, тому що творчість розвивається через творчість. Творчість є необхідною умовою для становлення вчителя, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості.

6. Висновки

1. Формування музичної обізнаності націлено на опанування теоретичних основ музичного мистецтва, володіння комплексом умінь і навичок, способів різних видів музичної діяльності; практики і досвіду власних творчих спроб у всіх формах спілкування з мистецтвом тощо.

2. Розвиток основних теоретичних засад і побудова системного уявлення про процес формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва неможливі без урахування таких важливих принципів, як: сучасний соціум і місце особистості в ньому; закон онтогенезу, що враховує особливості розвитку особистості майбутнього вчителя в конкретному середовищі.

3. Перехід до інноваційної (особистісно орієнтованої) парадигми навчання висуває принципово нові вимоги до вчителя музики, оскільки його професійна робота орієнтує на комплексний характер викладання предметів художньо-естетичного циклу. Оновлення змісту мистецької шкільної освіти потребує пошуку нових стимулів підготовки вчителя музики. Підготовка вчителя музики до оновлення змісту мистецької освіти характеризується сформованістю умінь до інноваційної діяльності, яка включає опанування навчального стандартизованого матеріалу, закладеного в нормативних державних документах, і вибір навчального матеріалу відповідно до сучасних тенденцій поліхудожнього виховання учнів (на відміну від монохудожнього – яке ґрунтується на одному з видів мистецтва).

Література

1. Ростовський О. Я. Музична освіта в Україні на межі тисячоліть: стан, проблеми, перспективи // Мистецтво та освіта. 2000. № 4 (18). С. 9–13.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна і мистецька: навч. пос. Київ, 2002. 270 с.
3. Бондар В. Конкурентноздатність педагога як складова його професійної компетентності // Початкова школа. 2008. № 7. С. 22–23.
4. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти. Київ: Музична Україна, 1982. 144 с.
5. Баренбойм Л. А. Путь к музицированию. Ленинград: Советский композитор, 1973. 270 с.
6. Цыпин Г. М. Развитие учащегося-музыканта в процессе обучения игре на фортепиано. Москва: МГПИ, 1975. 106 с.
7. Шапов А. П. Фортепианная педагогика. Москва: Советская Россия, 2000. 180 с.
8. Муцмакер В. И. О развитии профессионально значимых качеств личности учителя-музыканта // Музыка в школе. 1989. № 4. 24–27.
9. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано: уч. пос. Москва: Просвещение, 1984. 176 с.
10. Шацкая В. Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. Москва: Просвещение, 1975. 200 с.
11. Докшицер Т. Путь к творчеству. Москва: Муравей, 1999. 216 с.
12. Докшицер Т. Трубочка на коне. Москва: Композитор, 2008. 232 с.
13. Zavalko K. Utilizing the Dalcroze method to improve teaching children to play violin: Proceedings // Dalcroze Studies. Coventry, 2013. P. 56.
14. Zavalko K. Improvisation as a form of primary musical and creative activity of the child: Proceedings // European Network of Music Educators and Researchers of Young Children. Helsinki, 2011. P. 375–383.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Малашевська І. А.
Дата надходження рукопису 20.02.2018*

Чиркина Світлана Володимирівна, викладач, концертмейстер вищої категорії, Канівський коледж культури і мистецтв, вул. Юрія Ілленка, 28, м Канів, Черкаська обл., Україна, 19003
E-mail: schirkina@mail.ua